

RESPECT / GENIUS: ARETHA

Kényes részek

DÉRI ZSOLT

ARETHA FRANKLIN-PÁLYAKÉPEK.

A februárban bemutatott *The United States vs. Billie Holiday* után egy még nagyobb formátumú fekete amerikai énekesnő, a soul díva Aretha Franklin életrajzi filmje is megérkezett *Respect* címmel, sőt a *Géniusz* antológia-tévé-sorozat is Arethának szentelte – Einstein és Picasso után – az idei harmadik évadát.

Franklin már a halála előtti évtizedben is egyeztetett az életrajzi filmjéről, és mikor 2018-ban elhunyt, már biztos volt, hogy Jennifer Hudson fogja játszani (aki már első mozis szerepével, a Supremes együttesről mintázott *Dreamgirls* című 2006-os zenés filmmel Oscar-díjat nyert), 2019-ben pedig az is kiderült, hogy a nagy afro-amerikai nőikon történetét fekete nők adaptálhatják vásznonra, első mozis munkájukként, színház- és tévés múlttal a hátuk mögött: a forgatókönyvet Tracey Scott Wilson írta, a rendező pedig a dél-afrikai születésű Liesl Tommy lett.

Az 1942-es születésű Aretha Franklin korának legtöbb fekete énekesnőjéhez

hasonlóan a templomi *gospel* világában kezdte, de ő a legelitebb szférában: apja, C. L. Franklin a vezető baptista prédikátor volt Detroitban, Martin Luther King barátja és polgárjogi harcostársa, akinek a háziuliján a *Respect* nyitójelenetében Ella Fitzgerald, Dinah Washington, Duke Ellington, Art Tatum és Sam Cooke is ott vannak vendégekként, mikor a kis Aretha megcsillogtatja bravúros zongora- és énektudását. Ezután egy tízéves korára fikcionált szexuális abúzzsal és édesanyja halálának traumájával, majd – egy snitten belüli időugrás nyomán – 17 évesen már kétgyermekes anyaként látjuk (négy fia közül az elsőt 12 évesen szülte, két és fél évvel később a másodikat, bár meseszerű 1998-as önéletrajzában 14 és 16 éves korára csúsztat- ta ezeket a terhességeket).

„Méltóságot követelő harci dal lett”

(Liesl Tommy: *Respect* – Jennifer Hudson)

A vallásos *gospel*ből a szekuláris könnyűzenebe a hatvanas évek hajnalán átlépő művésznő a Columbia kiadónál kilenc nagylemezt készített, nagyrészt *rhythm & blues*, dzsessz és populáris sztenderdeket előadva, de bármilyen lenyűgözően is énekelt,

egy nevével összekapcsolódó igazi sláger, *signature song* nem jött össze neki – mígnem 1967-ben az Atlantic céghez átszerződve Jerry Wexler producerrel és az alabamai Muscle Shoals fehér sessionzenészeivel felvette az *I Never Loved A Man (The Way I Love You)* dalt és azonos című csúcsalbumát. A koncertek mellett ezek a stúdiózások a film legjobb jelenetei, melyek megmutatják, hogy Aretha – bár lemezenként pár számot dalszerzőként is jegyzett – igazából hangszerelő-előadóként volt zseniális, ahogy magáévá tudott tenni mások által írt szerzeményeket. Közéjük tartozik a film címét adó *Respect* is: a szexi Otis Redding-szám a soul királynőjének listavezető slágerré

izmosított 1967-es interpretációjában a feketék és a nők számára is tisztelet és méltóságot követelő harci dal lett! Amire önmagának is szüksége volt a kontrolláló apa és a brutális menedzser-férj dominanciája alóli önállósodáshoz, vagy ahhoz, hogy kiharcolja magának a férfiak mellett a tárproduceri kreditet saját lemezein. Vagy az alkoholizmusa legyőzéséhez, amit a *gospel* gyökerekhez visszanyarodó 1972-es *Amazing Grace* koncertlemez rögzítésével koronázott meg 29 évesen.

A *Respect* film a tárgyalt rövid pályaszakaszban sem igazán valóságos (Aretha 25. születésnapján történt 1967 helyett 1968-ban vágják be, az elhunyt Martin Luther King alapítványának pénzt gyűjtő Madison Square Garden-szuperkoncert és az európai turné a memphisi MLK-memorial elérése a forgatókönyvben, részeg lezuhanása a színpadról meg 1967-ből a hetvenes évek elejére), és túl sok mindent kozmetikáz ki a történetből (például, hogy a Forest Whitaker által játszott prédikátor atya a gyülekezetéből egy 12 éves lányt is teherbe ejtett kicsapongásai során, és a folyamatos hűtlensége miatt hagyta el felesége is).

Az efféle kényes részek nem hiányoznak az idén márciusban bemutatott nyolcrészes *Genius: Aretha* tévésorozatból, melyet az első fekete Pulitzer-díjas drámaíró, Suzan-Lori Parks jegyez, az énekesnőt pedig a Grammy-, Emmy- és Tony-díjas nigériai származású brit Cynthia Erivo alakítja. Ők sokkal árnyaltabb és hitelesebb képet mutatnak (a díva náluk folyton cigarettázik, míg a mozifilmben sosem), ráadásul teljes életpályát – külön epizódot kap például Aretha 1972-es *protest* albuma, a *Young, Gifted And Black* is (melynek címadó dalát egy nála is zseniálisabb zongorista-énekesnőtől és harcosabb polgárjogi aktivistától, Nina Simone-tól kölcsönözte) vagy az Arista kiadónál induló nyolcvanas évekbeli kommerszebb sikerperiódusa is. És a pazarul előadott zenei jelenetekhez ők is használhatták a híres kulcsdalokat – a *Respect*et kivéve.

RESPECT (Respect) – amerikai, 2021. Rendezte: Liesl Tommy. Írta: Tracey Scott Wilson. Kép: Kramer Morgenthau. Zene: Kris Bowers. Szereplők: Jennifer Hudson (Aretha), Forest Whitaker (Franklin), Marlon Wayans (White), Saycon Sengbloh (Erma). Gyártó: MGM / Bron Creative. Forgalmazó: Fórum Hungary. Feliratos. 145 perc.

